

A könyvtárközi kölcsönzés gondjairól

I.

Vidéki főiskolán dolgozom, ahol az oktatók nagy része tudományos munkával foglalkozik, a hallgatók pályatételeket írnak és megkezdtek a szakdolgozatok készítését is. Gyakran van szükségük olyan könyvekre, melyek nem találhatók meg a tanszéki könyvtárakban, ilyenkor igénybe veszik az OSZK Könyvforgalmi Osztályát. Kaptunk tőlük segítséget sok esetben olyankor is, ha csak témakört adtam meg, közölték a megjelent könyveket, segítségemre voltak a könyv megszerzésében, de... most jön a probléma: nagyon sokáig tart, míg megkapok egy-egy könyvet. A tudományos munka sikere erősen veszélyben van, ha egy könyv csak hónapok múltán érkezik meg, amire éppen most volna szükség. Tudom, hogy ha én beküldök egy könyvkérést, a központi katalógusból kikeresik, mely könyvtárak birtokában van a könyv és körútra indítják a kereső cédulát. Időbe tart, míg a különböző városokat megjárja, nem beszélve, ha külföldről kéri meg számunkra. Volt arra is eset, hogy Belgrádból, Lipcséből, sőt Párizsból is kaptam könyveket. Nem is itt van a hiba, hanem az elindításon. — Mondok egy példát: 1954. VI. 4-én kértem 5 könyvet. Előzőleg II. 27-én 4-et, VII. 26-án érdeklődtem, van-e remény arra, hogy a könyveket megkapjam. VIII. 18-án azt a választ kaptam, hogy a II. 27-én kért könyvek közül kettőt rövidesen megkapok, de a »júniusi kéréseket csak augusztus hónapban dolgozzuk fel. Ezekre vonatkozóan szíves türelmüket kérem, amint sikerül azokat elintézni, mindjárt küldöm. Ez azonban előreláthatólag csak szeptember hónapban fog megtörténni.« Aláírás.

Miért nem lehet a júniusban beérkezett kéréseket júniusban elintézni? Ha csak szeptemberben küldik szét a lapokat a könyvtáraknak, természetes, hogy az egyik könyv céduláját 1956. III. 3-án (nem tévedés!) kapom vissza, hogy mostanig keresték, nem találták, keressék-e tovább is.

Egy másik eset: Kértem egy megadott témára könyvjegyzéket. Meg is kaptam a következő szöveggel: »...állományunk alapján megállapíthatóan... a következő művek jelentek meg az Önöket érdeklő országokból...« Aláírás. Ez történt 1954-ben. Azonnal elküldtem kérésemet a bennünket érdeklő könyvek iránt. Kettőt négy hónap alatt kaptam meg, egynek a céduláját két héttel ezelőtt (1956!) küldték el, hogy nem találják, keressék-e még.

Harmadik eset: 1955. XII. 6-án kértem egy könyvet. 1956. IV. hó közepéig semmi értesítést nem kaptam róla. A hallgató, akinek a pályatételéhez szüksége volt rá, külön ezért felutazott Pestre, elment az OSZK könyvtárközi kölcsönzési részlegéhez, hogy megkérdezze, mi van a könyvvel. Először elküldték, hogy nincs meg a könyv, azután — mikor ragaszkodott a könyv kikéréséhez — megkapta, de azt mondták nem adható ki, csak helyben olvasásra használható. — Ha ezt hamarabb írják meg nekem, a hallgatónak nem kellett volna utolsó percben utána menni, hanem idejében felutazhatott volna.

Vidéki főiskolások nehezebb helyzetben vannak, mint a pestiek, akiknek rendelkezésükre áll az Egyetemi Könyvtár, a Széchenyi Könyvtár stb., nekünk csak a könyvtárközi kölcsönzés. Gondoljanak erre az illetékesek, mikor kéréseinkkel foglalkoznak.

Adler Miklósné

az egri Pedagógiai Főiskola
könyvtárosa

II.

Miért lassú a könyvtárközi kölcsönzés?

Igaza van Adlerné kartársnőnek, a könyvtárközi kölcsönzés 1954-ben nagyon lassan haladt és még most 1956-ban is viszonylag messze van attól, hogy a követelményeknek megfeleljen. A mindannyiunk számára sajnálatos állapot okainak taglalását a forgalom alakulására vonatkozó rövid statisztikával kezdem:

Év	Beérkezett kérések száma	Megszerzések száma			A munkát végző dolgozók száma
		belföldnek	külföldnek	összesen	
1952 aug. 1 – dec. 31-ig	1229	702	14	716	3
1953	3943	2130	84	2214	3
1954	5000	3485	200	3685	3
1955	6314	5459	515	5974	5 (közülük 1 hatórással)
1956 jan. 1 – márc. 31-ig	2007	1343	216	1559	6 (közülük 1 hatórással)

Megemlítem, hogy 1952. aug. 1 előtt, az Országos Könyvtári Központ fennállása idején a könyvtárközi kölcsönzés munkáját — amely addig általában az 1952. év második félévi forgalmának megfelelő méretben alakult — 1951-től kezdve állandóan 6 dolgozó látta el. A csaknem 4 évre terjedő statisztikából egyrészt kitérnek a kérések számának egyre növekvő (évenként kb. 1000 egységnyi szaporodás) irányzata, másrészt a megszerzések számának (vö. az 1954. és 1955. évet) rohamos emelkedése, végül a létszámi adatokkal való egybevetésből a munka megszerzésének és a dolgozók egyéni teljesítményének színvonala.

A könyvtárközi kölcsönzés az előbbieken összefoglaló és sommásan jónak nevezhető eredmények ellenére mégis, a kívánalmaktól elmaradva működik. A legfőbb hiba az Adlerné által is szóvá tett lassúság. Hogyan lehetne ezen segíteni? A csoport létszámának emelésére egyelőre nincs lehetőség. Ezzel szemben mind a belföldi, mind a külföldi által hozzánk intézett kérések száma, igényessége egyre növekszik. Tudjuk, hogy a könyvtárközi kölcsönzés erősen kollektív természetű munka. A Széchényi Könyvtár hat dolgozója annak csupán egy részét végzi el, más része a belföldi és külföldi könyvtárak dolgozóira hárul. A csoport munkájának állandó javításán kívül, itt kell — természetesen elsősorban belföldön — a munka megjavításának további eszközeit keresnünk. Legsürgetőbb ilyen vonatkozású kívánságainkat röviden az alábbi pontokban foglalnám össze.

1. A könyvtárak kérésüket az OSZK által készített (a közeljövőben már szabvány alakban forgalomba kerülő) űrlapokon tegyék meg. Ha nincs ilyen űrlap a birtokukban, kérjenek az OSZK-tól. Ellenkező esetben ugyanis a levélben hozzánk juttatott kérést egyik dolgozónknak űrlapra kell átírnia, ez pedig az érdemi munkát akadályozó, illetéktelenül ránk hárított többletmunka.

2. A kért mű, folyóirat adatait részletesen, pontosan közölnék.

3. Neveljük olvasóikat, hogy — ha lehet — kérésüket a könyv szükségessé válása előtt legalább egy hónappal tegyék meg. Vonatkozik ez különösképpen az Adlerné kartársnő által említett pályatétel készítőkre, szakdolgozatírókra, vizsgázókra. Általánosan használt forrásmunkához, tankönyvekhez hozzájutni ugyanis igen nehéz. Nagyon nehéz a múlt századbéli folyóiratok, a század ötvenes éveit megelőző könyvek megszerzése. Igen sok esetben nehézkes a belföldön nem található művek megszerzése. Így ezekre is türelmi időt, illetőleg jóval korábban benyújtott igénylést kérünk.

4. A könyvtárak ne kérjenek olyan műveket (nem egy esetben brosúrákat), amelyeknek helyes beszerzési politika mellett az állományukban meg kellene lenniük. Ha mégis ezt az utat választják, a könyveket ne az OSZK-tól, hanem a legközelebbi járási, városi, megyei vagy egyetemi könyvtárakból szerezzék meg.

5. A könyvtárak akár a kérő könyvtártól közvetlenül, akár az OSZK-tól közvetve hozzájuk juttatott kéréseket intézők soron kívül, körültekintően, gondosan. Egy-egy mű elküldését ne kelljen háromszor megszünetelni s ne hagyják válszólattalul még a harmadik sürgetést is.

6. Fővárosi könyvtáraink ne féljenek a vidékre való kölcsönzéstől. Tapasztalataink mutatják, hogy a könyv elkallódása igen ritka. Több, 4—5 könyvtárban meglévő folyóiratot, legalább 2 hétre feltétlenül el kell juttatni a vidéki kutatóknak s nem szabad a »folyóirat nem kölcsönözhető« megállapítás kényelmes, de annál károsabb állapontjára helyezkedni.

7. A külföldi könyvtáraknak való kölcsönzésben is legyenek könyvtárosaink nagyvonalúak. Külföld, pl. Svédország számtalan esetben kölcsönöz nekünk amerikai kiadványokat, s mi a magyar kiadványokat is nem egy esetben csak hosszas huzavona után tudjuk megszerezni a külföld részére. Könnyen megértjük, mit árt a szűkkeblűség nemzetközi kapcsolatainknak, jó hírnevünknek, s nem utolsósorban a belföldön folyó tudományos, vagy kifejezetten gyakorlati munkának.

8. A kölcsönadott műveket a kölcsönvevő könyvtár *határidőre*, jó állapotban, gondosan csomagolva küldje vissza. A határidő meghosszabbításokra, sürgetésekre ugyanis igen sok idő pazarlódik. Külföldre határidő után való visszaküldés ránk nézve kellemetlen következményekkel járhat. A napokban veszítettük el Svédország vezető orvosi könyvtárát, egyik vidéki egyetemi könyvtárunk határidő túllépése miatt. Érthető, hogy határidő meghosszabbítás is csak legkivételesebb esetben kérhető.

9. A könyvtárak ne kérjenek kölcsön a Széchényi Könyvtár állományából műveket. Az OSZK, mint nemzeti könyvtár helyben olvasó könyvtár, a saját állományából történő kölcsönzésre csak évek múlva, a könyvvalap megszerzése után kerülhet sor.

10. A könyvtárak olyan esetben, ha az olvasó egy művet csak egy bizonyos határidő lejárta előtt tud felhasználni, feltétlenül közölnék a határidőt a kérőlappon. Ilyenkor ugyanis a határidő lejártáig meg nem szerzett mű keresését a kérő értesítése nélkül abbahagyjuk. Tájékoztatásul egyébként megemlítem, hogy igen sok esetben szükség van olyan mű-

vekre is, melyeket 1—2 éves külföldi keresés, 4—5 állam könyvtárainak átkutatása után tudunk csak megszerezni. Jelenleg az a gyakorlatunk, hogy elintézetlen kérest nem zárunk le a kérő hozzájárulása nélkül.

Adlerné megemlítette levelében a Központi Címjegyzéket is. Nehézségeink összefoglalásakor mi sem hagyhatjuk szó nélkül, milyen kiesést, többletmunkát okoz, hogy mind a könyv, mind a folyóirat KC a ténylegesen meglévő anyagnak még csak egy töredékét tartalmazza. Nyomatott, gépelt katalógusok sorát kell nem egy esetben átnéznünk egy-egy könyv, folyóirat lelőhelyének megállapításáért, katalógusok hiányában pedig csupán állományismeretünkre támaszkodva megkezdendünk a kutatást. A könyv-KC állapotának jellemzésére megemlítem, hogy olyan fontos gyűjtemény, mint a Társadalom- és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat anyaga nin-

csen benne, a Folyóirat KC-ről pedig azt, hogy 1929—1934, 1936—1944. terjedő időre nincs általános lelőhelyjegyzékünk, sőt ugyanerre az időre a szaklelőhelyjegyzékek dolgában is nagyon rosszul állunk.

Végeredményben a néhány év alatt igen nagy mértékben kiépített belföldi és külföldi (kb. 1000 külföldi intézmény) kapcsolataink, a teljesített kérések nagy száma, a hálás belföldi és külföldi kutatók elismerő levelei ellenére, a könyvtárközi kölcsönzés — a joggal szóvá tett lassúság miatt — a kívánalmakhoz viszonyítva még mindig alacsony színvonalon működik.

Vitathatatlan azonban, hogy komoly javulást, csoportunk munkájának állandó javításán kívül, még esetleges létszám-emelés ellenére is, csak könyvtáraink jó, összeműködő munkája alapján tudunk elérni.

Dr. Török Bálint

az Országos Széchényi Könyvtár
osztályvezetője

VITA

Egy hallgató az egyetemi könyvtárosképzésről

Az egyetemi könyvtárosképzés már évek óta a káosz, a formátlanság állapotában van. A tanterv kialakulatlan és a kísérletezések évről évre megismétlődnek. Azok a végzett hallgatók, akik a megyei és szakszervezeti könyvtárhálózatba kerülnek, már az első héten megállapíthatják, hogy nem sok hasznát veszik annak az »elméleti« tudásanyagának, melyet az egyetemen 4 évig tanultak. Sajnos, ezt munkatársaik is észreveszik s ez nem túlságosan emeli az egyetem tekintélyét.

Nem kívánom szaporítani a szót, röviden rátérek, hogy szerintem milyen úton-módon lehetne segíteni a bajon. Mindenekelőtt a legszükségesebbek ismertetésére kellene leszállítani az írás-, könyv-, könyvtár- és bibliográfiatörténetet. Ha egyes hallgatókat történeti részletproblémák érdekelnek? — Rajta! Kutasassanak!

A felszabadult órákat így arra lehetne felhasználni, hogy a hallgatók rendszeresen tájékozódjanak a hazai és külföldi könyvtári munka aktuális kérdéseiről. A mi problémáink a Könyvszemle és a Könyvtáros hasábjain látnak napvilágot. Miért nem szerveznek rendszeres, tanrendileg rögzített szemináriumokat a szaksajtó ismertetésére? Itt nem csak a magyar, de a külföldi szakfolyóiratokra

is gondolok, elvégre az egyetemen tudományos könyvtárosképzés folyik.

A hallgatók a III. és IV. évben 1—1 hónapot töltenek ún. termelési gyakorlaton, túlnyomórészt pesti nagy könyvtárakban. Ez kevés. Amennyiben a két szakosság miatt nem oldható meg, hogy a hallgatók legalább fél évet töltsenek egyhuzamban egy vidéki könyvtárban, úgy részleges megoldás is megfelelő lehet. Jelöljenek ki néhány könyvtárat állandó gyakorlóhelyül, ahol a hallgatók hetenként 2—3 napot kötelesek dolgozni. Ez lényegében arra vezetne, hogy emelkedik az óraszám, sőt a heti szabadnap (ún. tanulónap) is megszűnik. A végzett munkáért azonban díjazásban részesülhetnek. Ez serkentőleg hatna s egyben segítene több hallgató anyagi gondjain. Néhány tudományos könyvtár mellett az ÉDOSZ jól szervezett központi könyvtárát és a másik típus képviselőjeként a Pest megyei Könyvtárat ajánlom. Az egyetemi hallgatók így közvetlenül bekapcsolódhatnak a könyvtárakban folyó hálózati és módszertani munkába, részt vehetnének kiszállásokon, egészében véve közelebb kerülnének az élethez, melytől jelenleg az egyetem jóvoltából olyan távol állnak.

Korbuly Dezső

a Pest megyei Könyvtár munkatár